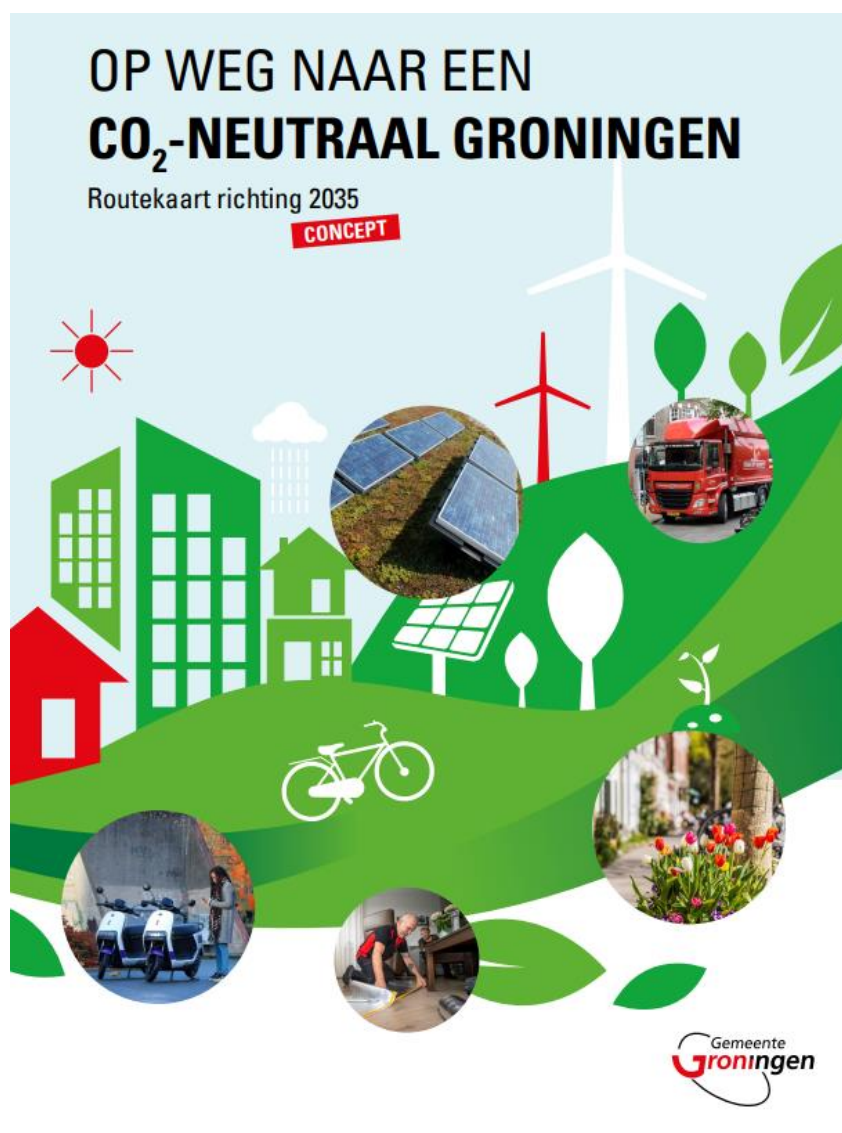

Participatieverslag

Routekaart Groningen CO₂-neutraal

November 2024

Inhoudsopgave

Participatie Routekaart	3
Participatieproces anders ingericht	4
Vervolg participatie	4
Bewoners tijdens Let's Gro.....	5
Energie-initiatieven	9
Duidelijkheid.....	9
Oplossingen voor netcongestie	9
Moeilijkheden.....	10
Samenwerking intensiveren	10
Reactie energie-initiatieven en coöperaties op de Concept Routekaart	12
10 voorstellen:.....	12
Verdere samenwerking	15
Makelaars	16
Jongeren	17
Verplichte verduurzaming.....	17
Zelfvoorzienende nieuwbouw	17
Keuzevrijheid bij warmtenet	17
Ontmoediging autobezit.....	17
Wat kan jij doen?.....	18
Mobiliteit	18
Energiecoöperatie	18
Werken in de energiesector	19
Beleid.....	19
Kloppen de doelstellingen nog?	19
Bedrijven	21
Periodiek overleg met bedrijven(verenigingen).....	21
Stappenplan.....	21
Water.....	21
Particuliere verhuur.....	21
Maak het leuk.....	21
Groen Gas	21

Participatie Routekaart

Met de Routekaart bepalen we de koers voor de komende jaren. Het is duidelijk dat we dit als gemeente niet alleen kunnen. We hebben hier bewoners, bedrijven, instellingen en de woningcorporaties voor nodig. De gemeente kan de koers aangeven en helpen bij het vinden van de juiste richting maar de diverse partijen zitten zelf aan het stuur. Daarom is het ook belangrijk om te weten of iedereen nog op dezelfde weg zit. Is men het eens met de koers? Doen we wel de juiste dingen of moeten we zaken aanpassen?

Om erachter te komen hoe men over de huidige en toekomstige route denkt zijn we in gesprek gegaan. We spraken met woningcorporaties die aangaven vooral te kijken naar de bestaande plannen die al met de gemeente zijn vastgelegd in de prestatieafspraken. Met makelaars spraken we over hun rol bij de aan- en verkoop van woningen; een moment waarop vaak besloten wordt ook met verduurzaming bezig te gaan. We spraken met Jong RES of jongeren een andere kijk op verduurzaming hebben. Voor de input van bedrijven heeft E&E Advies een interview ronde gehouden en dit verwerkt in een rapport; dit is bijgevoegd bij de stukken van de concept Routekaart. Tussentijds hebben we deze resultaten ook gedeeld tijdens een sessie met de bedrijven. De mening van bewoners hebben we gepeild door middel van een enquête uitgevoerd bij Groningen Gehoord van Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS). Het panel waarbij inwoners van de gemeente Groningen hun mening geven over diverse onderwerpen. In totaal hebben 4662 inwoners de enquête (deels) ingevuld. Daarnaast hebben we bewoners gesproken tijdens Let's Gro en tijdens de Groene Verantwoordingdag op het New Energy Forum. We hebben daarnaast specifiek gesproken met leden van energie-initiatieven en Energiecoöperaties tijdens een regiotafel van Grunneger Power en tijdens een speciale sessie gedurende Let's Gro. Ook hebben we individueel nog gesproken met diverse energie-initiatieven. Dit was vooral bedoeld om de juiste thema's te bepalen voor de enquête van Groningen Gehoord. De conceptversie van de Routekaart is vervolgens nog rondgestuurd naar de 23 bedrijven waar we interviews mee hebben gehouden, de Koepel van bedrijven-verenigingen en naar de energie-initiatieven. De uitkomsten hiervan zijn verwerkt in dit document.

• Let's Gro 2022: informatiestand en enquête	150 respondenten enquête
• Let's Gro 2023: sessie met energie-initiatieven ¹	40 deelnemers
• Inwonerspanel Groningen Gehoord: enquête	4662 respondenten
• Energiecoöperaties: gesprekken	5 – 10 energie-initiatieven
• JongRES Groningen: inhoudelijke sessie	15 jongeren
• Makelaars: presentatie en discussie	25 makelaars
• Woningcorporaties: presentatie en discussie	alle corporaties, 10 medewerkers
• Bedrijven: diepte-interviews	23 bedrijven
• Consultatie naar aanleiding van concept Routekaart	23 bedrijven, Koepel bedrijven-verenigingen en energie-initiatieven

¹ Een energie-initiatief is een groep bewoners die samen in hun buurt een bijdrage wil leveren aan de energietransitie. Zijn ze formeel georganiseerd dan heten ze een energiecoöperatie.

De uitkomsten van deze gesprekken staan in uitgebreidere vorm in dit document en in samengevatte vorm in de nieuwe routekaart.

De resultaten van de enquête van OIS en de rapportage van de bedrijfsgesprekken door E&E advies staan in aparte documenten.

Participatieproces anders ingericht

We waren eerder van plan om de participatie bij bewoners intensiever in te steken. We zouden dan in elk gebied sessies organiseren waarbij we niet alleen de bij ons bekende bewonersgroepen zouden uitnodigen maar ook andere bewoners. De gebiedsteams die het dichtst bij de bewoners staan, adviseerden om dit niet te doen. Het onderwerp Routekaart zou te hoog over zijn en maar mondjesmaat bewoners aantrekken die wilden meepraten. Daarom hebben we de focus qua bewoners verlegd naar de enquête van OIS en naar meer gesprekken met energie-initiatieven die al wel goed in de materie van de energietransitie zitten en die veel contacten hebben met bewoners in hun buurt. De input van de leden van energie-initiatieven hebben we niet alleen gebruikt als input voor de Routekaart maar ook voor het opstellen van de juiste vragen in de inwonersenquête. Voor deze enquête hebben we intensief samengewerkt met OIS om de vragen ook toegankelijk te houden voor alle deelnemers.

Vervolg participatie

Het participatieproces voor de Routekaart heeft ons veel waardevolle inzichten gegeven over hoe om te gaan met dergelijke processen en wat wel en niet werkt. De komende jaren zullen we met deze geactualiseerde Routekaart in gesprek blijven met diverse inwoners, energie-initiatieven, energie coöperaties, bedrijven en instellingen. We zien de Routekaart als een beginpunt voor het verdere gesprek en samenwerking. In die zin is een Routekaart ook nooit af. Het is een levend document waarbij er onderweg altijd gestuurd zal blijven worden aan de richting.

Dan nog is de vraag hoe je iedereen bereikt. Ook daar zal aan gewerkt moeten blijven worden. Alleen een presentatie in het buurthuis werkt in ieder geval niet om iedereen te bereiken. Ook aan digitale vormen van participatie waarmee je ook andere doelgroepen kan bereiken moet blijven worden gewerkt. Ook is het de vraag in welke mate je iedereen moet betrekken. De meeste bevroegden gaven aan vooral goed geïnformeerd te willen worden; ze hoeven niet overal actief over mee te denken.

De Koepel van bedrijvenverenigingen heeft in ieder geval aangegeven een regulier overleg te willen hebben over alle relevante CO₂ gerelateerde onderwerpen. De energie-initiatieven hebben aangegeven graag in gesprek te willen met de gemeente over hun verdere rol bij de uitvoering van de Routekaart.

Bewoners tijdens Let's Gro

Op Let's Gro 2022 hadden we een stand met Informatie over de hoofdlijnen van de Routekaart en een korte enquête over de Routekaart. Ook konden er tips worden gegeven door post-its te plakken.

Uit de enquête kwam naar voren dat veel inwoners al diverse stappen hadden gezet. Bijna iedereen heeft verschillende kleine maatregelen uitgevoerd maar ook de plaatsing van zonnepanelen werd vaak genoemd. Ook kopen veel inwoners hun elektriciteit en gas groen in. Er was veel belangstelling van inwoners om zelf aan de slag te gaan: isolatie en zonnepanelen werden vaak genoemd maar vooral een warmtepomp aanschaffen bleek populair.

Bijna alle respondenten vonden het een goed idee dat de helft van de duurzame energie binnen de gemeente wordt opgewekt. De meerderheid zag ook nog wel kansen om meer energie op te wekken. Daarbij wordt vooral het volleggen van alle geschikte daken genoemd als eerste logische stap.

Veel huurders in de particuliere sector gaven aan dat er nog niets aan de woning of studentenkamer was geïsoleerd. Ook gaven een aantal respondenten aan dat zij onderdeel zijn van een VvE (Vereniging van Eigenaren) en dat zij het lastig vinden om het gesprek over verduurzaming te starten.

Bij de post-it tips voor de gemeenten werd een aantal keer genoemd dat de gemeente iets zou moeten doen aan terrasverwarmers en nachtverlichting in kantoren. Ook werd genoemd: winkeldeuren verplicht dicht, meer oplaadpunten voor elektrische auto's, alle parkeerplaatsen overdekken met zonnepanelen, meer fietsen, meer groen gas produceren, toeslag op thuisbezorgen van pakketten en zorgen voor goed energieadvies.

Inmiddels zijn enkele van deze punten al opgepakt. Er is een VvE helpdesk operationeel, er wordt gewerkt aan een aanpak voor particuliere verhuur, er is een subsidie voor ondernemers om hun terrasverwarming te vervangen voor een milieuvriendelijker alternatief, er worden steeds meer laadpalen geplaatst en de gemeente heeft zelf diverse energiecoaches en energie-adviseurs in dienst.

Post-it tips van Let's Gro:

1. Geen terrasverwarming, winkeldeuren dicht, minder verlichting 's nachts en 's avonds (alleen functioneel)
2. CO₂-NEGATIEF, zorg ervoor dat Groningen de eerste stad/provincie is die CO₂ negatieve uitstoot heeft van NL, zet CO₂ om in vaste stoffen, eventueel als bouw materiaal te gebruiken
3. Meer oplaadpunten elektrische auto's
4. Alle parkeerplaatsen overdekken en van zonnepanelen voorzien: droog, schaduw, energie
5. Waterstofgas om huizen te verwarmen

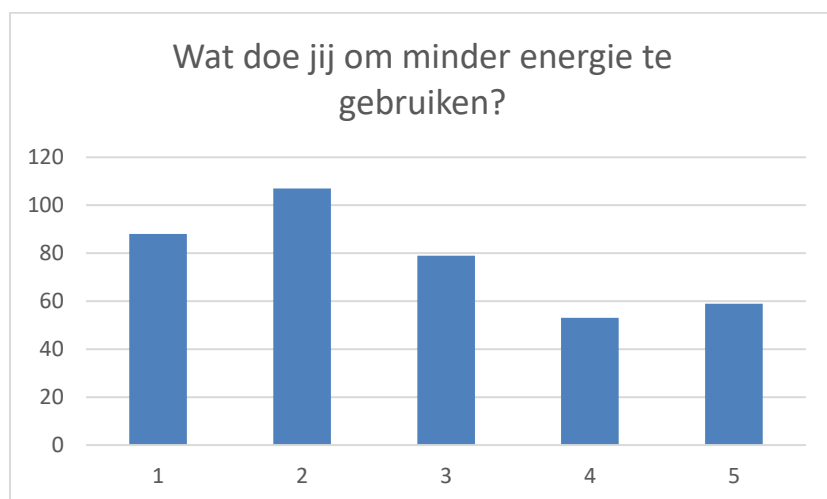
Gewoon op de normale fiets (niet allemaal op de elektrische, onzin)

Maar niet als het de auto vervangt

8. Groen gas gaan produceren, de techniek is er
9. Aardwarmte?
10. Minder daken produceren/opslaan
11. Toeslag op aan huis bezorgen van pakketten in plaats van bij hubs
12. Meer oplaadpunten elektrische auto's
13. Bij vergunningverlening eisen aan overbodige verlichting
14. Terrasverwarmers verbieden
15. Zorg voor een up-to-date energieadvies voor je woning (nieuwste technieken)
16. Verplicht winkeldeuren in de winter dicht (=laaghangend fruit voor energie besparen)
17. Woningcorporaties verplichten ook elektrische parkeerplaatsen aan te bieden.

Uitkomsten enquête Let's Gro 2022

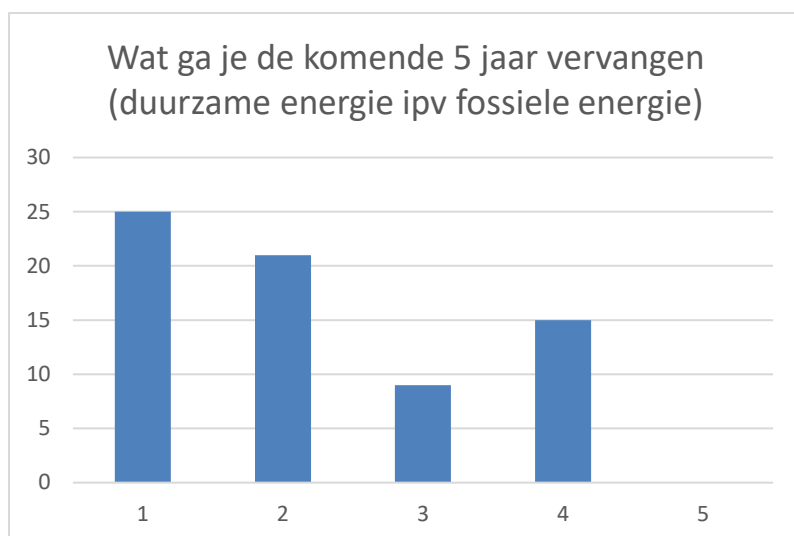
- 1 Korter douchen
- Verwarming
- 2 Lager
- 3 Ledlampen
- 4 Isoleer klein
- 5 Minder auto

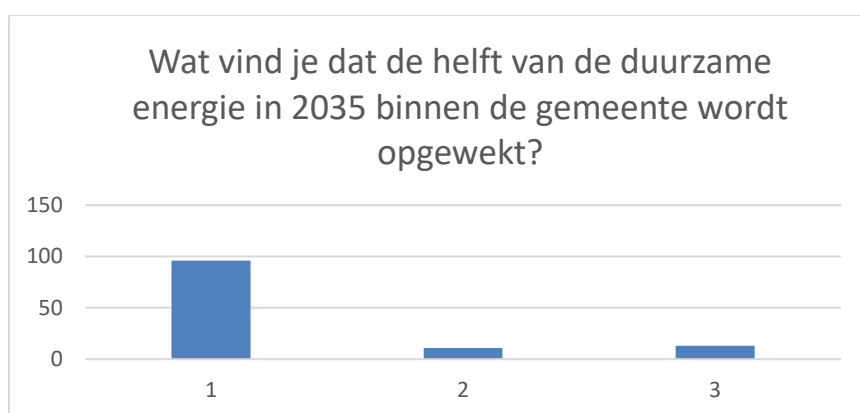
- 1 Huis isoleren
- 2 (spouw)muur isolatie
- 3 Dakisolatie
- 4 Vloerisolatie
- Glas vervangen voor HR++ of
- 5 HR+++ glas
- 6 Warmtepomp aanschaffen
- 7 Overstappen op het warmtenet
- 8 Zonnepanelen aanschaffen
- 9 Zonneboiler aanschaffen
- 10 Iets anders
- 11 Niets, omdat
- 13 Niets, alles al gedaan

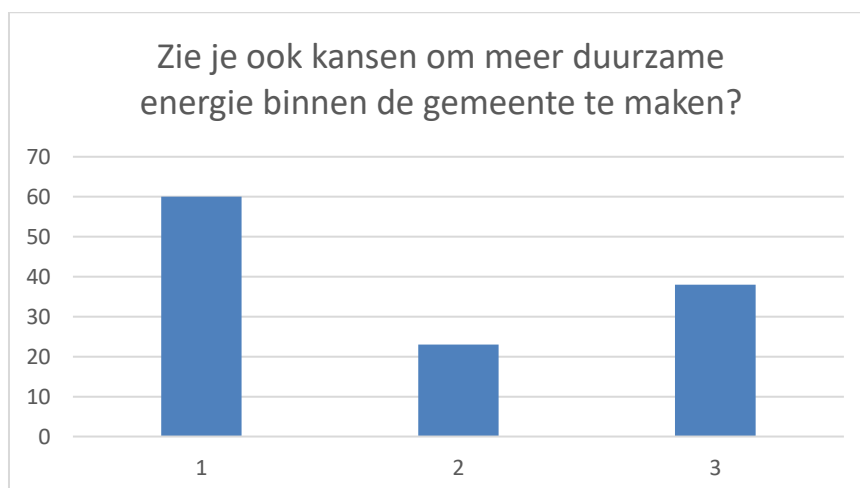
- Auto op benzine, gas of diesel voor een hybride auto
- 1 of elektrische auto
 - Hout of pellet kachel ipv
 - 2 aardgas (ook gedeeltelijk)
 - 3 Zonnepanelen op het dak
 - 4 Zonnewarmte en boiler
 - Warmtepomp(bodem, lucht etc) i.p.v. aardgas (ook
 - 5 gedeeltelijk)
 - 6 Inkoop groene elektriciteit
 - 7 Inkoop groen gas
 - 8 anders, namelijk

- Fossiele brandstof auto voor elektrische
- 1 auto
 - Minder vaak de CV en vaker de
 - 2 houtkachel aan
 - 3 Inkoop groen gas
 - inkoop groene
 - 4 elektriciteit
 - 5 Anders, namelijk

- 1 Goed
- 2 Te veel
- 3 Te weinig

- 1 Ja
- 2 Nee
- 3 Blanco of neutraal

Energie-initiatieven

Zoals eerder aangegeven, hebben wij gesproken met diverse energie-initiatieven en Energiecoöperaties. Hieronder volgt daarvan een weergave.

Binnen de gemeente Groningen zijn ongeveer 30 bewonersinitiatieven actief op het gebied van energie en duurzaamheid. Sommige daarvan hebben een coöperatie gevormd en exploiteren ook zonneprojecten en in één geval ook een windproject namens de leden. Bij deze energie-initiatieven zit veel kennis van de energietransitie en van de buurten waar zij actief zijn. We zijn op diverse manieren met de besturen van de initiatieven in gesprek gegaan. Tijdens een regiotafel van Grunneger Power, bij een speciale sessie over de Routekaart tijdens Let's Gro en in persoonlijke gesprekken met de initiatieven. Het resultaat van alle gesprekken wordt hier weergegeven zoals het is genoemd door de energie-initiatieven. Het is geen kwantitatief onderzoek dus een bepaalde uitspraak hoeft niet de mening te zijn van alle initiatieven.

De concept Routekaart is ook verstuurd naar de energie-initiatieven. Zij kwamen met een gezamenlijke reactie. De belangrijkste punten daaruit zijn aan dit document toegevoegd.

Duidelijkheid

De energie-initiatieven proberen de bewoners in hun buurt te helpen met de energietransitie. Ze hebben daarbij vooral behoefte aan duidelijkheid. Duidelijkheid over de opgave, de visie, de koers en waarom bepaalde keuzes worden gemaakt. Dat hebben ze zelf nodig als initiatief maar ook om over te kunnen brengen op de bewoners in hun buurt. Deze bewoners moeten ook goed eenduidig geïnformeerd worden.

Niet alleen is er duidelijkheid nodig over het warmtesysteem per buurt maar ook de gesteldheid van het netwerk. Een wijk kan als all electric aangewezen worden maar dan moet dat ook mogelijk zijn. Ook andere afwegingen en dilemma's mogen beter uitgelegd worden. Waarom leggen we bijvoorbeeld niet eerst alle daken vol met zonnepanelen voordat we met zonneparken beginnen, mogen nieuwe zonneparken überhaupt nog wel van de Provincie, zijn lichtgewicht panelen nog een optie voor bedrijfsdaken, waarom worden ongebruikte stukken land zoals langs het spoor niet eerst gebruikt, is aardwarmte nog een optie en hoe staat het met de duurzame gassen die nodig zijn voor de hybride wijken.

Het is belangrijk om uniforme informatie te verstrekken via verschillende communicatiekanalen. Berichten zoals over afschaffing van de saldering helpen dan niet. De urgentie mag ook worden benadrukt.

Voor de initiatieven is het niet altijd duidelijk wat de verhouding is tussen de rol van de gemeente, Grunneger Power en andere partijen zoals de GREK (Groningse Energie Koepel).

Oplossingen voor netcongestie

De energie-initiatieven zijn erg geïnteresseerd in de ontwikkeling van het netwerk en wat dat voor invloed heeft op de systeemkeuzes in de wijken. Ze denken en doen graag mee met lokale oplossingen voor de problemen op het netwerk van Enexis. Daarbij zijn er ook energiecoöperaties geïnteresseerd om te investeren in oplossingen zoals batterijen maar ook in opwekprojecten zoals zonne-carports.

Om serieus te kunnen participeren in projecten is er behoefte aan professionele ondersteuning op het gebied van techniek, juridische zaken, financiën, administratie en soms ook gewoon extra handjes. De druk op vrijwilligers kan namelijk hoog oplopen. Met de juiste ondersteuning kan er verder worden gegroeid en kunnen bewoners ook echt mee doen.

Moeilijkheden

Energie-initiatieven kennen de buurt en staan dicht bij de bewoners. Toch ondervinden ook zij problemen bij hun werk. Zo komen ook zij niet bij iedereen binnen. Sommige bewoners zijn zeer moeilijk te bereiken en niet iedereen is evenveel geïnteresseerd in verduurzaming. Ook laaggeletterdheid kan van invloed zijn. Daarbij zijn sommige woningen zoals in oude buurten zeer moeilijk te verduurzamen. Ook VvE constructies maken het moeilijk en particuliere verhuurders zijn ook een lastige partij. Zeker bij studentenwoningen. Particuliere verhuurders hebben vaak geschikte daken voor zonnepanelen maar doen hier zelf niks mee en staan ook niet open voor projecten van energiecoöperaties. Enkele energie-initiatieven gaven ook aan moeilijk in contact te komen met de woningcorporaties die actief zijn in hun buurt. Dit terwijl er vaak veel bruikbare kennis zit bij de woningcorporaties waar de energie-initiatieven maar ook de gemeente gebruik van zou kunnen maken.

Verder wordt ook de ISDE subsidie genoemd als struikelblok. De regels zijn lastig en het is bijvoorbeeld voor kleinere woningen lastig om aan de benodigde oppervlaktes te komen. Dit is zeker ook met het oog op [Nij Begun](#)² een aandachtspunt.

Bij veel bewoners is de wil er wel, maar de technische kennis niet. Daardoor heeft men een afwachtende houding. Ook instrumenten om dingen op te kunnen leggen zouden kunnen helpen maar ook namen van betrouwbare aannemers. Geld is niet altijd het probleem maar dan wil men wel zeker zijn dat ze met de juiste bedrijven in zee te gaan. De gemeente mag de energiecoaches en adviseurs nog meer aanprijzen. Ook kan de samenwerking tussen de coaches van de gemeente en de vrijwillige buurt coaches beter. De eigen coaches worden nu soms gepasseerd en dat is frustrerend.

In sommige wijken zoals Meerstad worden nog nieuwe woningen gebouwd. Daarover werd gezegd: "Waarom worden deze niet biobased gebouwd? De kennis is er en geld mag niet de enige drijfveer zijn."

Samenwerking intensiveren

Over het algemeen zijn de energie-initiatieven tevreden over de samenwerking met de gemeente. Ze zoeken ook toenadering om samen de moeilijkheden te kunnen aanpakken en om oplossingen te vinden die kunnen helpen bij het nastreven van de gezamenlijke doelstellingen. Er zit veel kennis bij de bewoners en daar mag en moet gebruik van gemaakt worden volgens de energie-initiatieven. De gemeente kan de initiatieven helpen en andersom kunnen ook de energie-initiatieven helpen bij het bereiken van hun buurtgenoten. Bijvoorbeeld door mensen te benaderen die al verder zijn met de verduurzaming. Hun verhalen kunnen ook anderen overtuigen. De gemeente zou ook meer contacten kunnen leggen met buurtorganisaties zoals de sociale domeinen en Wij-teams om vooral mensen met energiearmoede in de wijken te kunnen helpen.

De boodschap van de energie-initiatieven is dus: werk meer samen. Denk samen goed na over de rol van de energie-initiatieven en biedt ook ruimte om de opgaven te verwezenlijken.

- Er is behoefte aan meer duidelijkheid over de energietransitie
- Energie-initiatieven denken en doen graag mee met lokale oplossingen voor netcongestie
- Ook energie-initiatieven lopen tegen dezelfde problemen aan als de gemeente. Bijvoorbeeld met iedereen bereiken, VvE's, particuliere verhuur, zon op dak, ISDE en betrouwbare bedrijven vinden.

² Nij Begun; een pakket aan maatregelen over het herstel van Groningen en Noord-Drenthe als gevolg van de gaswinning. Woningeigenaren in de provincie Groningen en de gemeenten Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo (Noord-Drenthe) kunnen in 2025 subsidie aanvragen om hun woning te isoleren.

- Energie-initiatieven werken graag samen om hier oplossingen voor te verzinnen.
- Energie-initiatieven kunnen een belangrijke schakel zijn voor de gemeente om de doelstellingen te halen. Er is daarbij wel behoefte aan professionele ondersteuning

Reactie energie-initiatieven en coöperaties op de Concept Routekaart

Nadat er tijdens de gesprekken input opgehaald is bij de energie-initiatieven en coöperaties, is de Concept Routekaart verstuurd naar alle bij ons bekende energie-initiatieven in de gemeente Groningen. Er kwam een reactie van Duurzaam Glimmen en een gezamenlijke reactie van Grunneger Power namens bijna alle energie-initiatieven met daarin 10 voorstellen.

10 voorstellen:

1. Heldere communicatie over visie en betrokkenheid van energie-initiatieven en coöperaties:

- *Stel een duidelijke rol van initiatieven vast in het proces, inclusief visuele weergave van hun plaats in de energietransitie.*
- *Publiceer een tijdlijn per wijk en dorp, zodat bewoners en coöperaties houvast hebben en weten hoe ze kunnen bijdragen aan de doelstellingen.*

Onze reactie:

Stappenplannen per buurt en dorp, planningen en tijdslijnen zijn niet direct een onderdeel van de Routekaart op hoofdlijnen. In het Omgevingsprogramma Warmte dat wij op gaan stellen, zal een belangrijk element worden om duidelijkheid te bieden naar onze inwoners, organisaties en ondernemers over wat de gemeente de komende jaren gaat doen in de warmtetransitie. Begin 2025 zal er een eerste gesprek hierover plaatsvinden hierover met de energie-initiatieven.

In dat gesprek zullen we ook met de energie-initiatieven en coöperaties bespreken welke rol energie-initiatieven zouden kunnen spelen bij maatregel 29 van Nij Begun. We verwachten dat veel inwoners aan de slag gaan met deze extra subsidiemiddelen om hun huis te isoleren en dat er dus ook kansen liggen voor energie-initiatieven om bewoners hiermee te helpen. Op dit moment zijn de overheden nog druk bezig om de benodigde regelingen nader uit te werken.

2. Samenwerken met energie-initiatieven om gezamenlijke doelen te realiseren:

- *Betrek energie-initiatieven actief bij de uitvoering en ondersteun hen met middelen en begeleiding, bijvoorbeeld zoals geboden kan worden door Grunneger Power.*
- *Creëer een concreet plan voor decentrale energieopwekking en warmtevoorziening, met een duidelijk kader voor coöperaties.*

Onze reactie:

We gaan de komende tijd gezamenlijk met de energie-initiatieven kijken welke rol zij zouden kunnen en willen spelen bij de uitvoering van de Routekaart en op welke manier ze daarbij ondersteund kunnen worden. Ook horen we graag welke ideeën er zijn voor de decentrale energieopwekking en warmtevoorziening. Ook daarover gaan we graag in gesprek zoals ook terug te lezen is in onze reactie op punt 1.

3. Maak een stappenplan en planning per buurt of dorp:

- *De routekaart mist een stappenplan en een planning per buurt of dorp naar 2035. Dit helpt om bewoners te informeren en hen te ondersteunen bij passende stappen richting het verduurzamen van hun eigen woning. Een tijdlijn met streefdata per wijk en dorp geeft bewoners en initiatieven inzicht in wanneer en hoe ze kunnen bijdragen aan de energietransitie.*

Onze reactie:

In het nog op te stellen Omgevingsprogramma warmte willen we handelingsperspectief bieden voor inwoners, organisaties en bedrijven. Met name voor de wijken en dorpen waar we de komende jaren concreet aan de slag gaan. Ook in andere beleidskaders en in de aanpak vanuit Nij Begun zal dit terugkomen.

4. Verbeter het proces van besluitvorming en communicatie:

- *Ontwikkel een participatiemodel waarin energie-initiatieven voor en door inwoners meer inspraak krijgen en betrokken worden bij kleinschalige warmte- en elektriciteitsnetten.*

Hier verwijzen wij naar het antwoord op vraag 5.

5. Procesoptimalisatie en versterking van vertrouwen:

- *Versterk het proces door duidelijke structuren op te zetten waarin energie-initiatieven gehoord worden en hun input structureel wordt meegenomen.*

Onze reactie:

Energie-initiatieven en energiecoöperatie spelen een belangrijke rol spelen in de energietransitie. Zij zijn geaard in de lokale omgeving en kunnen daardoor veel realiseren en ook veel inwoners, organisaties en bedrijven, bereiken. Wij hechten daarom ook aan een goede samenwerking. Het is mede daarom dat wij als gemeente Grunneger Power al jaren ondersteunen om de energie-initiatieven bij te staan door bijvoorbeeld de regiotafels te organiseren. Dit om kennis en ervaringen onderling uit te wisselen maar ook om het beleid van de gemeente te bespreken. De gezamenlijke reactie van de initiatieven laat zien dat dit platform hiervoor geschikt is. In onze ogen zou de regio tafel dan ook kunnen voorzien in de wens om actiever betrokken te worden. Mochten daar andere ideeën over zijn, dan gaan we hier graag over in gesprek.

Daarnaast hebben we inmiddels een gemeentelijk participatiekader en verordening in procedure (zienswijze). Wij zien energie-initiatieven als een van de doelgroepen die we in de participatie van bijvoorbeeld toekomstige beleidsstukken mee zullen nemen

Over de ideeën voor die er spelen voor kleinschalige warmte- en elektriciteitsnetten gaan we graag in gesprek.

6. Bestendig de rol van initiatieven in energiearmoede- en Nij Begun-aanpakken:

- *Geef energiecoöperaties en duurzame buurtinitiatieven de ruimte en mogelijkheden om gezamenlijk invulling te geven aan projecten die bijdragen aan een CO₂-neutraal Groningen en die lokaal draagvlak versterken. Te denken valt aan een energiearmoede aanpak of de uitvoering van Nij Begun.*

- *Ondersteun initiatieven voor huurders om energiearmoede aan te pakken en geef lokale initiatieven en energiecoöperaties daar een expliciete rol in gezien de beperkte capaciteit van woningcorporaties.*
- *De gemeente en energie-initiatieven willen maximaal gebruikmaken van de Nij Begun-middelen voor isolatiemaatregelen, met ondersteuning voor bewoners om drempels weg te nemen. Sterke wijk- en dorpsgerichte aanpakken zijn nodig om dit te realiseren, waarbij samenwerking tussen alle betrokken partijen, waaronder inwoners, energie-initiatieven en gemeente, essentieel is voor succesvolle uitvoering.*

Onze reactie:

Zoals ook uit onze bovenstaande reacties te lezen valt, gaan wij graag het verdere gesprek aan over de kansen en mogelijkheden.

7. Aandacht voor maatwerk en mobiliteit in dorpen en buitengebieden:

- *Onderzoek maatwerkoplossingen voor dorpen en buitengebieden, waar uniforme oplossingen niet altijd toereikend zijn.*

Onze reactie:

Voor alle wijken, dorpen en buitengebieden geldt dat maatwerk nodig is. Echter als gemeente maken we ook de komende jaren keuzes in welke wijken en dorpen we actief aan de slag gaan. Dat gaan we uitwerken in het Omgevingsprogramma warmte en in de andere relevante beleidsstukken.

8. Verduurzaming van gemeentelijk vastgoed als voorbeeldfunctie:

- *De gemeente moet haar eigen vastgoed verduurzamen en van het aardgas af gaan om een voorbeeldfunctie te vervullen. Denk hierbij in de eerste plaats aan scholen waarop in bijna alle gevallen uit economische overwegingen geen opwek-projecten gerealiseerd (mogen) worden, ondanks de evidente maatschappelijke, educatieve en participatieve waarde die dat zou toevoegen. Coöperaties kunnen helpen om minder rendabele gebouwen van zonnepanelen te voorzien wanneer dit voor de gemeente niet haalbaar lijkt.*

De gemeente Groningen is al jaren bezig om haar eigen vastgoed te verduurzamen. Voor de volgende stap in de verduurzaming hebben wij nu de gemeentelijke Routekaart Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed vastgesteld. Binnenkort volgt hier een uitvoeringsagenda op. Als er specifieke gebouwen in beeld zijn die coöperaties willen voorzien van zonnepanelen dan gaan wij graag in gesprek over de mogelijkheden.

9. Bevordering van lokale energie-initiatieven en decentrale energieopwekking:

- *Decentrale netten en samenwerking faciliteren: De gemeente kan decentrale warmtenetten en coöperatieve initiatieven faciliteren door concessies te verlenen aan coöperaties die kleinschalige energienetwerken willen ontwikkelen. Dit geeft bewoners de kans om zelf initiatief te nemen en controle te houden over hun energievoorziening, terwijl de gemeente een ondersteunende rol speelt.*
- *Leren van best practices: Geef bijvoorbeeld ruimte aan buurten die aan de slag willen met pilots rondom aquathermie, coöperatieve zonnedaken, buurtbatterijen en warmtebuffers.*

Deze pilots zorgen voor draagvlak en kunnen bij succesvolle resultaten mogelijk tot schaalbare en haalbare projecten in andere buurten of dorpen leiden.

Onze reactie:

We staan als gemeente altijd open voor goede voorstellen. We bieden ook ruimte aan het ontwikkelen van warmtegemeenschappen die warmtenetten ontwikkelen en aan buurtpilots voor kleinschalige energienetwerken. Dat doen we nu al en zullen we ook blijven doen. Met de energietafel die door Grunneger Power wordt georganiseerd kunnen we gezamenlijk kennis en ervaringen blijven delen.

Daarbij is het wel goed om aan te geven dat de gemeente de beschikbare capaciteit en mankracht efficiënt moet inzetten. De focus zal de komende jaren daarbij grotendeels liggen op de wijkaanpakken in de wijkvernieuwingswijken en de grootschalige isolatieaanpak vanuit Nij Begun. Daarbij hebben we zeker oog voor alle andere wijken en dorpen maar het is voor ons ook niet mogelijk om overal aanvullende onderzoeken te laten doen naar kleinschalige warmtenetten.

10. Stimuleer energiegemeenschappen voor groene energie en lokaal eigenaarschap:

- *Benut de ruimte die de Energiewet geeft aan energiegemeenschappen die zelf energie opwekken en aan hun eigen leden leveren. Dit voorziet in duurzame opwek, besparing op verbruik en kosten, netontlasting, draagvlak voor duurzame energiebronnen en lokale autonomie. Energiecoöperaties kunnen ondersteunen bij het opzetten en inrichten van energiegemeenschappen.*

Onze reactie:

Als een initiatief met een juridisch haalbaar plan komen, dan zullen we hier ruimte voor bieden. Het is aan het initiatief in hoeverre zij hiervoor gebruik maken van bestaande energiecoöperaties.

Verdere samenwerking

De gemeente heeft veel waardering voor de inzet van de energie-initiatieven en Energiecoöperaties en erkent haar belangrijke rol in de route naar een CO₂-neutrale gemeente. Uit de reactie van de energie-initiatieven blijkt ook een enorme betrokkenheid bij de doelstelling van de Routekaart. Daar zijn wij uiteraard heel blij mee want we verwachten dat die betrokkenheid de specifieke uitwerkingen tot een hoger niveau zal tillen. De komende jaren komen er met het omgevingsprogramma warmte en met Nij Begun grote ontwikkelingen die veel kansen bieden om forse slagen te maken in de energietransitie. We willen die route graag samen ingaan en in gesprek blijven over hoe we gezamenlijk belangrijke stappen kunnen blijven zetten op het gebied van de energietransitie.

Makelaars

De aankoop van een nieuwe woning is vaak een natuurlijk moment om de woning aan te pakken en te verduurzamen. Daarom zijn makelaars een potentieel interessante bron om nieuwe woningeigenaren te bereiken. We spraken ze tijdens een jaarlijkse bijeenkomst in het gemeentehuis. We stelden ze vragen en deden ook een kleine peiling.

Volgens de makelaars is er behoefte aan ondersteuning voor VVE's. Ze willen vaak graag wat doen maar weten niet hoe. De makelaars constateerden dat veel mensen tijdens de hoge prijzen voor gas houtkachels hebben aangeschaft en dat dit ook veel overlast geeft. De vraag is of hier nog wat aangedaan gaat worden.

De maatregelen van de overheid werken niet altijd. Zo maakte het prijsplafond het gebruik van een all electric warmtepomp minder interessant doordat je te veel stroom verbruikt.

Volgens de makelaars speelt circulariteit bij de bouw van een huis nog niet echt. Wel zijn ze van mening dat nieuw te bouwen woningen volledig zelfvoorzienend zouden moeten zijn en niet een hogere energievraag hebben dan ze zelf opwekken.

Hoe hoger de waarde van een woning hoe meer vraag naar duurzaamheid. Ook maken klanten tegenwoordig vaak de rekensom met de maandlasten. Daarom zijn ze vaak ook bereid om meer te betalen voor een jongere goed geïsoleerde woning. Duurzaamheid is wel vanaf elke woningwaarde een issue tegenwoordig maar hoe hoger de waarde hoe meer er om gevraagd wordt.

De energielabels kloppen vaak niet. Er wordt dan ook gepleit om de oude labels te verbieden. De nieuwe labels zijn niet alleen secuurder maar ze komen ook met een energierapport.

Een verplichting voor isolatie bij verkoop is volgens de makelaars niet nodig. De financiële prikkel is toereikend genoeg want de waarde van oude huizen gaat harder onderuit dan die van (nieuwe) goed geïsoleerde woningen.

Als je dan toch gaat voor maximaal 1 parkeerplaats per woning maakt ze dan groter en met een laadmogelijkheid. Zorg daarbij voor goede parkeerfaciliteiten buiten de stad om auto's ook echt buiten de stad te houden.

De makelaars zien voor zichzelf wel een grotere rol weggelegd bij het toelichten van verduurzamingsopties en de financiering daarvan.

Jongeren

Jongeren hebben bij uitstek een belang in de uitvoering van de routekaart 2035. Het gaat namelijk over hun toekomst. De jongeren van nu zullen niet alleen de bestuurders en beleidsmakers van de toekomst zijn, maar zullen ook moeten leven in de wereld die hen nagelaten wordt. Daarom is van groot belang dat deze groep een stem krijgt in het beleid en wordt geconsulteerd.

Toch zijn jongeren mogelijk een van de moeilijkste groepen om te bereiken. Veel van de conventionele communicatiekanalen, zoals kranten, televisie of de gemeentelijke website, worden niet gebruikt door jongeren. Inloopavonden en participatiebijeenkomsten trekken evenmin hun aandacht. Daarom heeft de gemeente Groningen contact gezocht met JongRES Groningen. JongRES is een stichting en vrijwilligersorganisatie die in Nederland in elke RES-regio de stem van jongeren aan tafel probeert te brengen. Samen werd een avond georganiseerd waar na een presentatie over de routekaart aan de hand van stellingen de mening van de jongeren werd gepeild. De stellingen waren toegespitst op de leefwereld van de jongeren. Het verduurzamen van je woonhuis, of het aanschaffen van zonnepanelen zijn bijvoorbeeld onderwerpen die voor veel jongeren nog niet spelen, omdat zij nog geen eigen huis bezitten.

Verplichte verduurzaming

Voor huurders is het lastig om een huurbaas aan te sporen om te gaan verduurzamen. Er zijn mogelijkheden zoals een huurcommissie maar toch kiezen veel jongeren ervoor om hier geen gebruik van te maken. Het zou de relatie met de huurbaas flink kunnen schaden met mogelijke gevolgen voor de huisvesting. Verhuurders hebben hier dus een machtspositie gezien de krapte op de woningmarkt. De jongeren zagen een rol voor de gemeente om door middel van bijvoorbeeld een verhuurvergunning eisen aan de woning te stellen. In dat geval wordt hetzelfde doel behaald, zonder dat de huurder zijn eigen positie op het spel zet in een zeer krappe huurmarkt voor het lage segment, waar jongeren over het algemeen in vallen.

Zelfvoorzienende nieuwbouw

Nog steeds worden er huizen gebouwd die niet volledig zelfvoorzienend zijn en dus de vraag naar energie en warmte alleen maar verhogen. Dit terwijl het wel mogelijk is maar er voor kan zorgen dat de woningen duurder en dus onbereikbaar worden. De jongeren vinden het doen van de investering aan de voorkant logischer dan dat je later nog weer iets moet corrigeren.

Keuzevrijheid bij warmtenet

Is jouw huis aangesloten op een warmtenet dan heb je geen keuze meer qua warmteleverancier. Volgens de jongeren hoeft dat geen probleem te zijn als de prijs van de warmte maar betaalbaar blijft. Zolang de prijs competitief is met de prijzen in de vrije markt is de monopolie van een nutsbedrijf geen belemmering.

Ontmoediging autobezit

Binnen de gemeentegrenzen zou het ontmoedigen van autobezit volgens de jongeren prima kunnen mits er goede alternatieven zijn. Openbaar vervoer wordt door de betaalbaarheid en betrouwbaarheid nog niet als volwaardig alternatief gezien. De jongeren zien ook veel potentie in de deeleconomie waar niet iedereen een auto heeft al zien ze toch ook nog wel de nodige nadelen.

Wat kan jij doen?

Na de stellingen werden de volgende vragen besproken in een groepsdiscussie.

- Wat kan jij doen?
- Wat moet een ander doen?
- Kloppen de doelstellingen nog?

De gemeente zou volgens de jongeren een initiatorrol moeten aannemen en daarmee moeten faciliteren om de doelstellingen te halen. Daarbij wordt de individuele verantwoordelijkheid van mensen niet uitgesloten. De combinatie van eigen verantwoordelijkheid met facilitering en stimulering vanuit de gemeente leidt volgens de aanwezigen tot de meest effectieve aanpak.

Vooraf gedragsveranderingen worden hierin als erg belangrijk gezien. Bijvoorbeeld over het maken van duurzame keuzes zoals minder vlees eten, duurzamer reizen met bijvoorbeeld het openbaar vervoer, en minder consumeren in het algemeen. Die gedragsverandering moeten uiteindelijk vanuit de bewoners zelf komen, maar de aanwezigen gaven wel een aantal punten mee die deze verandering kunnen stimuleren of faciliteren.

Mobiliteit

Als je wilt dat er minder met de auto wordt gereisd dan moeten de alternatieven ook aantrekkelijk en competitief zijn. Binnen de gemeentegrenzen volstaat voor de meeste zaken een fiets om van plek A naar B te komen, maar voor bijvoorbeeld het vervoeren van spullen is de fiets al snel minder praktisch. Het zou hier kunnen helpen om huuropaties aan te bieden van bijvoorbeeld bakfietsen of elektrische (verhuis)busjes die door mensen gereserveerd kunnen worden. Dit kan helpen in het voorzien van de behoefte om spullen te verplaatsen zonder dat men direct een eigen auto aanschaft. Een van de punten die namelijk werd aangedragen is dat zodra men een auto in bezit heeft, deze ook steeds vaker gebruikt wordt voor dingen die men normaal op de fiets zou doen.

Minder auto's op straat heeft ook het voordeel dat het straatbeeld verbeterd. De jongeren zien dus ook zeker heil in deelvervoer. De beschikbaarheid zou wel een issue kunnen zijn omdat het zou kunnen zijn dat de gebruikers veel op dezelfde momenten gebruik willen maken van het deelvervoer.

Betaalbaarheid van het openbaar vervoer is voor veel van de jongeren een obstakel. Men is ervan bewust dat de gemeente geen invloed heeft op de kaartjes van de trein, maar ziet wel voor vervoer binnen de gemeente een kans voor stimulering. Bijvoorbeeld korting d.m.v. de stadjespas voor mensen met een kleine beurs om hen zo te stimuleren meer gebruik van het openbaar vervoer te maken. Ook kan de gemeente met beleid het gebruik van de auto ontmoedigen. Bijvoorbeeld door minder parkeerplekken aan te bieden op locaties waar de auto niet gewild is, denk aan de binnenstad, maar ook bijvoorbeeld door zaken als betaald parkeren en goede verbindingen naar het openbaar vervoer. De verschillende P+R's rondom de stad zijn hiervan een goed voorbeeld.

Energiecoöperatie

Veel van de energietransitie heeft te maken met het bezitten van een woning. Ten eerste hebben veel studenten niet eens een eigen meter en ook is de woonsituatie vaak onzeker voor de toekomst. Energiecoöperatie waar je vaak een lange termijn verbinding mee aangaat zijn mede daarom vaak

niet echt in trek onder jongeren. Achter de schermen is JongRES Groningen bezig, samen met andere partijen, om de (juridische) mogelijkheden voor een jongeren coöperatie te onderzoeken. De gemeente zou kunnen helpen door bijvoorbeeld de mogelijkheid te geven om mee te investeren in projecten. Hiermee wordt niet alleen een deel van de investering van de schouder van de gemeente opgehaald, maar zorgt er ook voor dat mensen meer onderdeel van de transitie worden.

Werken in de energiesector

Naast het lid worden van een energie coöperatie of investeren in energieopwekking, kun je er ook voor kiezen om te gaan werken in het veld van duurzaamheid. Hiermee hoeft je geen financiële middelen in te zetten, maar kun je als individu je intellectuele of praktische capaciteiten inzetten om bij te dragen aan verduurzaming en de energietransitie. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat men in contact weet te komen met bedrijven uit deze sector en dat deze bedrijven de jongeren ook vinden. Zeker in een regio als Groningen is men al snel geneigd om te denken dat er weinig werk is in de regio en daardoor vertrekt veel talent en kennis naar andere plekken binnen en buiten Nederland. Voorlichting geven en dialogen opstarten om beide partijen bij elkaar te brengen is iets wat zowel bij het bedrijfsleven ligt, maar ook zeker bij de gemeente. De gemeente weet namelijk als geen ander wat voor soort organisaties er actief zijn in de regio en heeft daarnaast ook korte lijntjes met onderwijsinstellingen. De energietransitie schreeuwt namelijk om mensen, niet alleen van het HBO en de universiteit, maar ook juist zeker MBO geschoolde technici die het uitvoerende werk kunnen doen zoals installatie, onderhoud en productie. Hier zien de aanwezigen een belangrijke informatieverstrekende rol voor de gemeente.

Beleid

In het algemeen werd de rol van de gemeente vooral gezien op het gebied van beleid. De gemeente kan namelijk hiermee flink sturen op gedrag in plaats van men alleen aan te spreken op hun eigen verantwoordelijkheid of moreel. Door middel van beleidsplannen, bestemmingsplannen en stimuleringsregelingen kan er namelijk nog veel winst behaald worden denken de jongeren. Voorbeelden die hier genoemd werden zijn het verbieden van terrasverwarming, beleidsregels rondom de energiezuinigheid van huurwoningen, duurzame richtlijnen voor nieuwbouw of informatievoorziening. Daarnaast vond men het belangrijk dat de gemeente bewonersinitiatieven helpt en stimuleert. Een bottom-up energietransitie is namelijk een manier die door het grootste deel van de aanwezigen wordt gezien als de dominante strategie. Wanneer men zelf bezig gaat met verduurzaming wordt men ook eigenaar. Hierbij is het echter van essentieel belang dat men niet in hun goede intenties verzuipt in regels, administratie en bureaucratie. Dit werkt demotiverend en zal verduurzaming tegenwerken.

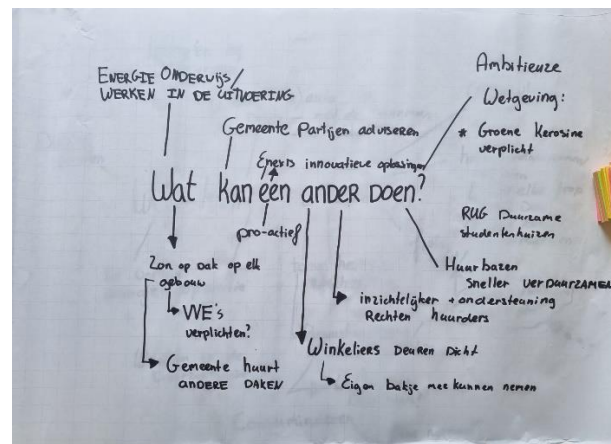
Kloppen de doelstellingen nog?

De ongeveer 15 aanwezige jongeren waren het er allemaal over eens dat het doel van CO₂-neutraliteit in 2035 goed is en moet blijven staan. 'Eerder is altijd beter.' Het pad er naartoe staat nog wel onder discussie omdat het niet als realistisch wordt gezien. Er zijn mooie stappen gezet maar met het huidige tempo zullen de doelen niet behaald worden. De te nemen maatregelen moeten ambitieuzer volgens de jongeren.

Belangrijk is om eerst te prioriteren op de dingen die de meeste CO₂-reductie realiseren. De gemeente kan, of moet, hierin een belangrijke rol spelen als *'early adaptor'*. Door nieuwe, innovatieve, technieken als eerste toe te passen kan de gemeente ervoor zorgen dat technieken die

nu nog niet helemaal rendabel zijn wel getest worden om zo efficiënter en effectiever te worden. De gemeente doet dit bijvoorbeeld al in de vorm van Warmtestad.. De gemeente heeft een ander oogmerk dan commerciële partijen en kan hiermee dus een ander risico dragen.

Als laatste punt werd er nog naar voren gebracht dat de gemeente mensen meer moet betrekken bij de routekaart en haar doelen. Dit kan er namelijk voor zorgen dat de inwoners eigenaarschap hierover gaan voelen wat kan helpen in de mate van betrokkenheid. Hierbij kan storytelling helpen met bijvoorbeeld het beeld van 'rentmeesterschap' als grondslag. Het is belangrijk hierbij dat het verhaal niet te technisch wordt ingestoken zodat het begrijpelijk blijft voor mensen die niet actief zijn in de sector van energie of duurzaamheid.

Bedrijven

De bedrijven en instellingen zijn in een eerder stadium door middel van interviews door E&E advies bevraagd. We hebben deze geïnterviewde bedrijven het concept van de routekaart gestuurd met de vraag of er nog op- of aanmerkingen waren. Ook heeft wethouder Philip Broeksma een presentatie gegeven voor de Koepel van de Bedrijvenvereniging. Tijdens deze presentatie is er nog input gegeven en nadien zijn er ook nog wat opmerkingen ingestuurd. Deze zijn beknopt verwerkt in de routekaart en onderstaand uitgebreid beschreven.

Periodiek overleg met bedrijven(verenigingen)

Bij bedrijven wordt de urgentie van netcongestie gevoeld. Nu al lopen sommige bedrijven weg omdat ze hier niet kunnen vestigen of uitbreiden. Gezien de vele ontwikkelingen op dit vlak lijkt het de Koepel een goed idee om periodiek te overleggen over alle ontwikkelingen op energiegebied. Hier kan bijvoorbeeld ook de voortgang van de integrale gebiedsgerichte aanpak worden besproken.

Ook is het goed om alle relevante stakeholders goed in kaart te brengen. Wat is de rol van verschillende instanties en waarvoor kunnen bedrijven waar aankloppen. Als men aanklopt zijn duidelijke aanspreekpunten ook handig, bijvoorbeeld bij Enexis.

Stappenplan

De gemeente werd al gevraagd om met een integraal plan te komen voor bedrijventerreinen. Er wordt gevraagd om concrete stappenplannen. Samen met de bedrijventerreinen kan dit in een maatwerk proces verder worden verfijnd. Er moet één trekker van het proces zijn en de rol van [Groningen Werkt Slim](#) en [Groningen Stroomt Door](#) moet daarbinnen duidelijk zijn.

Water

De potentie van water wordt gemist. Water zou een belangrijke schakel kunnen zijn voor vervoer van bouwmaterialen bijvoorbeeld. Ook over de potentie van aquathermie wordt niet meer gesproken.

Particuliere verhuur

De verduurzaming van particuliere verhuurde woningen werd al eerder als moeizaam bestempeld. Hetzelfde geldt voor verhuurde bedrijfspanden. Ook over andere probleemgebieden zoals hittestress op parkeerterreinen is soms moeilijk contact te leggen met de eigenaren. Zou de gemeente daar een rol in kunnen spelen?

Maak het leuk

De energietransitie en verduurzaming van bedrijven en bedrijventerreinen moet ook leerzaam en leuk zijn. De meeste bedrijven willen graag dus zorg dat het ook iets is waar je bij wilt horen.

Groen Gas

Groen gas lijkt wel te zijn verdwenen. Er is zeker nog wel potentie voor groen gas binnen de gemeente Groningen wat verder verkend zou kunnen worden.